

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

**СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ
НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ:
ІСТОРІЯ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ**

Матеріали
IV Всеукраїнської науково-практичної конференції
У двох частинах
Частина 2

(Суми, 19 травня 2017 року)

Суми
2017

ДЕЙНЕКА М.

(науковий керівник – к. і. н., доц. *В. А. Нестеренко*)

СПОГАДИ СОЛОВЕЙ ЄЛИЗАВЕТИ ІЛАРІОНІВНИ*

Про війну завжди важко говорити. Немає нічого дорожчого, ніж людське життя. Вже пройшло багато років від закінчення Великої Вітчизняної війни, але спогади залишаються і по цей день. Соловей Єлизавета Іларіонівна – людина, котра відчула на собі всі жахіття війни. Вона народилася 1927 року в селі Дубровка Жиздринського району Калузької області (СРСР). Закінчила неповних шість класів, тому що на прохання батьків вимушена була працювати і вдома, і в колгоспі. Вдома – ткала, в колгоспі – косила траву, сушила сіно та доглядала за кіньми. Батьки також трудилися в колгоспі: батько пас худобу, а мати працювала на полі.

В родині було шестеро дітей: три хлопця і три дівчини. До війни сім'я тримала корів з телятами, овець, свиней, жили не дуже гарно, але й не бідували.

У 1933 році родину виселили в Україну, вважаючи їх багатіями. На той час в Україні був Голодомор. Спочатку їх висадили в Конотопі, а вже потім забрали в село Токарі Сумського району Сумської області. Єлизавета Іларіонівна як зараз пам'ятає картину того, як помирав її молодший брат з голоду: батько приніс з базару паляницю, котрою мати крихтами приводила до тями свого сина. І він вижив...

На початку 40-х років вони знову повернулись до Росії. Про війну з Німеччиною дізналися від людини з району, яка вже приїхала збирати чоловіків до армії. Такий був крик, такий був

---

* Робота здійснена в рамках виконання фундаментального дослідження №0115U000677 «Історичний розвиток порубіжжя Північно-Східної України як засіб конструювання загальнонаціональної моделі історичної пам'яті».

плач! Під час війни кожен був сам за себе. Працювати доводилося навіть вночі, скирдувати солому. Спали люди в одежі, чекаючи на наступний день, для того, щоб бути завжди напоготові.

На фронт потрапили два брати Єлизавети Іларіонівни. Один з них завербувався ще до війни до Ленінграду і був призваний до морфлоту. Другого відіслали до Грузії, де він був поранений і потрапив у полон. Згодом його відвезли до Німеччини, де перебував до кінця війни. Після перемоги повернувся на Батьківщину, де застав руїни, і поїхав на Сахалін шукати кращої долі.

Голод втамовували шишками та ракушками, які навіть після приготування не мали ніякого смаку. Поруч з селом, в якому проживали, були ліса, в яких були партизани. Батько Єлизавети Іларіонівни був знавцем цих лісів і міг вказати дорогу до будь-якого місця. Був навіть випадок порятунку радянського солдата. Коли німці дізналися, що там партизани, спалили село.

Родина рушила до Брянської області, де вони і жили. Коли фронт відійшов, їм довелося ховатися. Саме тоді Єлизавету Іларіонівну захопили і повинні були відвезти до Німеччини. Вночі перед виїздом прийшов батько і підбурих на втечу. Вони довго блукали по лісу, чекаючи поки німці відступлять. Згодом почули гуркіт танків, як виявилось радянських.

Потім їх відправили до міста Відукле, що в Литві. Перебували вони там не довго, і в Литві тяжко захворів батько. Йому потрібна була операція, але потрібної допомоги там так і не знайшли, він помер і був похований.

Повернувшись до рідного села і не знайшовши там прихистку, змушені були знову від'їздити в Україну.

Про закінчення війни дізналися так же несподівано, як і про її початок. Сльози були на очах у всіх, деякі плакали від радості, що війна закінчилась, деякі плакали від того, що вже ніколи не побачать своїх рідних.